

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

РЕЧОВЕ ПРАВО

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
очної форми навчання
спеціальності 081 «Право»

ОДЕСА
2023

УДК 347.2(072)
Р46

Укладач:

Корнеєва Євгенія Михайлівна, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Святошнюк Арина Леонідівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Білик Павло Петрович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

*Рекомендовано Вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова
Протокол № 1 від «28 » серпня 2023 р.*

Р46 **Речове** право [Електронний ресурс] : електронні методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти очної форми навчання спеціальності 081 «Право» / уклад.: Є. М. Корнеєва. – Одеса, 2023. – 96 с. – 1,2 МБ.

У методичних рекомендаціях наведено основні положення до вивчення дисципліни «Речове право» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, очної форми навчання, спеціальності 081 «Право».

Основна мета рекомендацій – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні дисципліни на аудиторних заняттях та під час самостійної роботи. Матеріал представлено в розрізі змістових модулів і тем.

УДК 347.2(072)

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

1.	Вступ.....	4
2.	Зміст лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи та методичні рекомендації до вивчення окремих тем.....	6
3.	Плани практичних занять, завдання для самостійної роботи та методичні рекомендації до вивчення окремих тем.....	10
4.	Контрольні питання з навчальної дисципліни.....	63
5.	Методичні рекомендації для виконання практичних завдань.....	66
6.	Критерії оцінювання та розподіл балів.....	70
7.	Список рекомендованих джерел до вивчення курсу.....	77
8.	Електронні інформаційні ресурси.....	95

1. ВСТУП

Мета вибіркової навчальної дисципліни «Речове право» полягає у якісному опануванні та засвоєнні здобувачами основних питань теорії та практики в області речового права, в тому числі аналізу базових доктринальних положень інститутів права власності та обмежених речових прав, а також прикладних питань правозастосовчої практики в області речових правовідносин.

Завдання навчальної дисципліни:

- засвоєння здобувачами поняттєвого апарату речового права та формування навичок застосування його практичній діяльності;
- підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних застосовувати норми речового права до конкретних правових ситуацій;
- опрацювання здобувачами нормативно-правової бази, що рекомендується;
- ознайомлення здобувачами із судовою практикою застосування норм речового права;
- формування навичок тлумачення цивільного законодавства при застосуванні його у судовій практиці;
- засвоєння здобувачами юридичної лексики та термінології;
- формування правової культури здобувачів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні положення, що напрацьовані та прийняті цивілістичною доктриною; нормативний матеріал, закріплений системою актів цивільного законодавства; судова, адвокатська та нотаріальна практика застосування цивільно-правових норм.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна безпосередньо пов'язана з дисциплінами «Теорія держави та права», «Юридична деонтологія», «Історія держави та права України», «Основи римського приватного права», «Цивільне право, частина 1», «Цивільне право, частина 2», «Господарське право», «Житлове право», «Сімейне право» та іншими дисциплінами у сфері приватного права і направлена на вивчення проблематики речового права.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати: законодавчі акти та норми, що регулюють право власності та обмежені речові права в Україні; поняття власності та права власності та обмежених речових прав, їх зміст; форми та види права власності; правовий статус суб'єктів права власності; набуття, здійснення та припинення права власності; співвідношення права інституту права власності та обмежених речових прав; поняття та види обмежених речових прав; набуття, здійснення та припинення обмежених речових прав. порядок та способи захисту права власності та обмежених речових прав;

вміти: здійснювати аналіз правових норм; самостійно працювати з нормативно-правовими актами; надавати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю; аналізувати положення та інститути права власності; кваліфікувати правовідносини власності щодо форми права власності; визначати та застосовувати правові норми, які регулюють окремі речові правовідносини; застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

2. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Загальні положення про речові права. Захист речових прав

ЛЕКЦІЯ. Тема 1. Загальні положення про речові права (2 години)

Поняття власності. Становлення та розвиток інституту права власності у цивільному законодавстві України. Непорушність права власності. Поняття права власності. Ознаки права власності. Власність як економічна категорія. Власність як правова категорія. Форми та види права власності. Зміст права власності. Суб'єкти і об'єкти права власності. Здійснення права власності та його межі. Поняття, ознаки та види речових прав на чуже майно.

ЛЕКЦІЯ. Тема 2. Набуття та припинення речових прав (2 години)

Первісні способи виникнення права власності. Похідні способи набуття права власності. Виникнення права власності на новостворене майно та перероблену річ. Привласнення загальнодоступних дарів природи. Виникнення права власності на новостворене майно та об'єкти незавершеного будівництва. Виникнення права власності на перероблену річ.

Набуття права власності за договором. Набуття права власності внаслідок успадкування майна. Набуття права власності у разі приватизації. Суб'єкти та об'єкти приватизації. Порядок приватизації державного та комунального майна.

Способи припинення права власності. Припинення права власності з волі власника. Момент виникнення та припинення права власності. Припинення права власності всупереч волі власника. Відмова власника від права власності. Викуп пам'яток історії та культури. Викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю. Викуп нерухомого майна у зв'язку з викупом з метою суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщене. Звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника. Реквізиція. Конфіскація.

ЛЕКЦІЯ. Тема 3. Здійснення речових прав на окремі види майна (2 години)

Земельна ділянка як об'єкт права власності. Особливості набуття, здійснення та припинення права власності на земельну ділянку.

Житловий будинок як об'єкт права власності. Набуття права власності на житловий будинок в наслідок індивідуального будівництва. Самочинне будівництво та його правові наслідки. Здійснення права власності на житловий будинок. Садиба як об'єкт права власності.

Квартира як об'єкт права власності. Приватизація квартир: способи та порядок приватизації, оформлення прав на приватизовану квартиру. Викуп квартир: порядок викупу та оформлення прав на викуплену квартиру. Правове регулювання утримання майна в багатоквартирних житлових будинках.

Здійснення права власності на інші об'єкти речових прав.

ЛЕКЦІЯ. Тема 4. Захист речових прав (2 години)

Поняття та способи захисту права власності. Загальні засади захисту права власності.

Речово-правові способи захисту права власності. Віндикаційний позов як спосіб захисту права власності. Негаторний позов як спосіб захисту права власності. Інші речово-правові способи захисту права власності.

Зобов'язально-правові способи захисту права власності. Позов кредитора про відшкодування йому збитків, заподіяних невиконанням чи неналежним виконанням боржником свого зобов'язання. Позов кредитора до боржника про повернення речі, наданої йому в користування за договором. Позов про відшкодування майнової шкоди фізичній особі при рятуванні чужого майна від небезпеки, що йому загрожувала та інші.

Інші способи захисту права власності, які не є речово-правовими або зобов'язально-правовими.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Форми права власності. Речові права на чуже майно

ЛЕКЦІЯ. Тема 5. Право приватної власності (2 години)

Поняття і зміст права приватної власності. Історія виникнення поняття «приватна власність». Право приватної власності фізичних осіб. Право приватної власності юридичних осіб. Співвідношення понять «право приватної власності фізичних осіб» та «право колективної власності». Правове регулювання права власності господарських товариств, професійних союзів, релігійних організацій, інших громадських організацій.

ЛЕКЦІЯ Тема 6. Право державної власності, право комунальної власності (2 години)

Розвиток інституту права державної власності в Україні. Поняття права державної власності та його сутність. Зміст права державної власності. Суб'єкти права державної власності. Об'єкти права державної власності. Підстави набуття та припинення права державної власності. Здійснення права державної власності. Захист права державної власності.

Розвиток інституту права комунальної власності в Україні. Поняття права комунальної власності та його сутність. Зміст прав комунальної власності. Суб'єкти права комунальної власності. Об'єкти права комунальної власності. Підстави набуття та припинення права комунальної власності. Здійснення права комунальної власності. Захист права комунальної власності.

ЛЕКЦІЯ. Тема 7. Право спільної власності (2 години)

Поняття та види права спільної власності. Право спільної часткової власності. Порядок визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Право переважної купівлі частки

у праві спільної часткової власності. Порядок та способи припинення права на частку у спільному майні.

Право спільної сумісної власності. Суб'єкти права спільної сумісної власності. Здійснення права спільної сумісної власності. Порядок та способи припинення спільної сумісної власності.

ЛЕКЦІЯ. Тема 8. Речові права на чуже майно (2 години)

Правова природа обмежених речових прав. Види обмежених речових прав. Право володіння чужим майном, порядок та способи виникнення, припинення права володіння чужим майном. Право користування чужим майном (сервітут). Види сервітуту. Порядок та способи встановлення, припинення скрвітуту.

Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Зміст емфітевзису. Порядок та способи встановлення, припинення емфітевзису.

Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Зміст суперфіцію. Порядок та способи встановлення, припинення суперфіцію.

3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

ТЕМА 1. Право власності та обмежені речові права : загальнотеоретичні положення (2 години)

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки речових прав.
2. Поняття власності та права власності.
3. Форми права власності в Україні.
4. Види права власності в Україні
5. Підстави виникнення права власності.
6. Підстави припинення права власності.
7. Здійснення права власності. Наслідки неналежного здійснення права власності.
8. Поняття, правова природа та види обмежених речових прав.

Практичні завдання:

1. Виконання письмових завдань (вирішення практичних задач):

Трояновська 4 травня 2019 р. передала Букиной (доньці своєї сусідки) старовинну брошку з діамантами при умові, що Букина скористається їй на весіллі та через три-чотири дні поверне. 11 травня 2019 р. Букина повернула брошку, і Трояновська поклала її в шухлядку комода. Через тривалий час, протягом якого Трояновська брошкою не користувалася, вона 25 червня 2021 р. виявила, що в брошці, що мала п'ять діамантів, одного діаманту не вистачає. Лише через півтора року, 26 грудня 2021 р., Трояновська розшукала Букину, яка виїхала з сім'єю з міста, в якому вони до того проживали. Букина зізналася, що

у день весілля вона зазначила, що одного діаманту з брошки не вистачає, але знайти його не вдалося. Оскільки Букина відшкодувати вартість діаманта відмовилася, Трояновська 16 травня 2023 р. звернулася з позовом до суду.

Яке рішення прийме суд?

2. Підготувати реферат (доповідь та презентацію) за одною із запропонованих тем:

- Концепції права власності в теорії права: порівняльний аналіз.
- Філософські та соціальні аспекти права власності.
- Принципи речового права.
- Правовий режим обмеження в реалізаціях права власності.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Досліджуючи тему, здобувачам треба звернути увагу на те, що правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб (ст. 316 ЦК України). Крім законодавчого визначення права власності, існує таке визначення цього поняття у цивільному праві.

Зміст права власності згідно зі ст. 317 ЦК України становлять три правомочності – володіння, користування та розпорядження майном.

Право власності – це визнане законом право, яке закріплює абсолютну належність майна особі (власникові) та визначає її права та обов'язки щодо цього майна. Виділяють право власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Право власності в об'єктивному розумінні – це сукупність норм, які врегульовують відносини права власності в суспільстві. Зміст права власності в суб'єктивному розумінні становлять його правомочності – право володіння, користування і розпорядження.

Право володіння означає юридично забезпечену можливість власника мати майно у своєму віданні, у сфері свого фактичного господарського впливу. Право

користування являє собою юридично закріплену можливість господарського використання майна та вилучення з нього корисних властивостей власником чи уповноваженими ним особами. Право розпорядження являє собою юридично закріплену можливість власника самостійно вирішувати долю майна шляхом його відчуження іншим особам, зміни його стану та призначення.

На зміст права власності не впливають місце проживання та місцезнаходження майна. Власник має не тільки право власності, а й несе певні обов'язки. Зокрема, він зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 322 ЦК України). Він також несе ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна (ст. 323 ЦК України), якщо інше не встановлено договором або законом.

Суб'єктивне право власності має абсолютний характер. Це означає, що власникові протистоїть необмежена і безпосередньо не визначена кількість осіб, яким забороняється порушувати таке суб'єктивне право та створювати перешкоди для його здійснення. ЦК України називає такі суб'єкти права власності в Україні як: український народ, фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, територіальні громади, іноземні держави та інші учасники цивільних відносин (ст. 2, 318 ЦК України). Усі суб'єкти права власності є рівні перед законом.

Характерною ознакою права власності є його непорушність. Ніхто не може бути протиправне позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Це досить важливе положення закону (ст. 321 ЦК України), яке дозволяє особам захищати свої права.

ЦК України, як і Конституція України, не визначає форм власності – це економічна категорія. Згідно з ЦК України існують: право власності Українського народу, право приватної власності, право державної власності, право комунальної власності (ст.ст. 324-327 ЦК України). Особливим видом права власності є право довірчої власності, яке виникає внаслідок закону або договору управління майном. ЦК України до речових прав відносить не тільки право власності, а й речові права на чуже майно (ст.ст. 395-417). Можна

погодитися з думкою, що основу речового права, його ядро становить право власності, але законом цей інститут доповнений ще й правами на чуже майно. Відповідно до ст. 395 ЦК України речовими правами на чуже майно визнаються: право володіння; право користування (сервітут); право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис); право забудови земельної ділянки (суперфіцій).

Серед загальних ознак прав на чужі речі відзначають наступні: обтяжують право власності; здійснюються незалежно від волі власника; здійснюються лише у певних межах; захищаються від усіх осіб, в тому числі від власника. Інші речові права на чуже майно є похідними від права власності, обмежені за змістом порівняно з ним.

Вдосконалення відносин власності в Україні пов'язане зі створенням системи речових прав. Така система запропонована у ЦК України (Книга третя). Права на чужі речі – є одним з важливих обмежень права власності, їх сутність полягає в тому, що суб'єкт цього права має змогу користуватися чужою річчю або навіть розпоряджатися нею. У ст. 395 ЦК України зазначено, що речовими правами на чуже майно вважаються: право володіння, сервітут, суперфіцій, емфітевзис. Законом можуть бути передбачені інші права на чуже майно. Тобто законодавець не тільки чітко визначає види прав на чужі речі, зміст яких розкривають відповідні норми ЦК України, а й залишає вільним місце для тих прав, що будуть виникати у процесі подальшого розвитку приватних відносин у нашому суспільстві.

ЦК України передбачає такі види речових прав: право власності і речові права на чуже майно. Згідно зі ст. 395 ЦК України речовими правами на чуже майно визнаються: право володіння; право обмеженого користування (сервітут); право забудови земельної ділянки (суперфіцій); право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).

До ознак прав на чужі речі (майно) відносяться: 1) Речові права на чужі речі обтяжують і обмежують право власності. Це означає, що перехід права власності на майно від власника до інших осіб не є підставою для припинення речових прав

інших уповноважених осіб на це майно, за винятками, встановленими законом або договором. Внаслідок реалізації принципу слідування, тобто через те, що останні слідують за річчю, попри зміну суб'єктів права власності, складається ситуація, коли права на чужі речі обтяжують кожне право власності, як те, що існувало при їх встановленні, так і кожне наступне, що виникатиме у майбутньому. Перехід права власності на майно від власника до інших осіб не є підставою для припинення речових прав інших уповноважених осіб на це майно, за винятками, встановленими законом або договором; 2) Права на чужі речі здійснюються незалежно від волі власника; 3) Права на чужі речі здійснюються лише в певних межах. Межі здійснення залежать від виду речового права. Вони встановлюються законом і можуть бути конкретизовані у договорі з власником або у судовому рішенні; 4) Права на чужі речі захищаються від усіх осіб, у тому числі від власника.

Вказане положення також закріплено у ст. 396 ЦК України. У ньому втілюється абсолютність прав на чужі речі. Попри свою обмеженість, вони захищаються так само як і право власності.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативні акти:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004%20#Text (дата звернення: 20.08.2023).
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042%20#Text (дата звернення: 20.08.2023).
3. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

4. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : закон України від 01.07.2004 р. № 1952–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта нерухомості : закон України від 02.02.2021 № 1174–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

8. Харченко Г. Г. Речові права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 432 с.
9. Цивільне право. Загальна частина : навч. посібник / за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

10. Майданик Р. А. Переосмислення речового права в сучасних умовах. *Речове право: пріоритети та перспективи*. Матеріали Київських правових читань. Київ, 22 березня 2019 року / відп. ред. Р. А. Майданик. Київ : Алерта, 2019. С. 9–32. URL: https://www.researchgate.net/publication/336659018_Recove_pravo_prioriteti_t

[a perspektivi Materiali Kiiivskih pravovih citan Kiiiv 22 berezna 2019 roku R A Majdanik A M Romanuk ta in vidp red R A Majdanik K Alerta 2 019 266 s Property Law Priorities and](#) (дата звернення: 20.08.2023).

11. Мічурін Є. О. Абсолютні та відносні цивільні права. *Форум права*. 2018. № 1. С. 81–87. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/081-087-2018-1-----13-.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
12. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Є. О. Харитоновна. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12646> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Основи римського цивільного права : навч. посібник / І. Г. Козуб, М. І. Боднарчук. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 488 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/532/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%B1%20%D0%86.%D0%93.%2C%20%D0%91%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%BA%20%D0%9C.%D0%86.%20%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%28%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%29%2C%202020.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Харченко Г. Г. Речове право в Україні: пріоритетні напрями вдосконалення. *Проблеми цивільного права та процесу*. 2019. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/26.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
15. Харченко Г. Основи речового права в цивільному кодексі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 57–71. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/11.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

ТЕМА 2. Виникнення та припинення речових правовідносин (2 години)

Питання для обговорення:

1. Виникнення права власності на новостворене нерухоме майно та об'єкти незавершеного будівництва.
2. Набуття права власності за договором.
3. Набуття права власності шляхом приватизації.
4. Способи припинення права власності за волею власника.
5. Способи припинення права власності поза волею власника.

Практичні завдання:

1. Виконання письмових завдань (вирішення практичних задач):

Груздев на прохання свого знайомого Савельєва надав йому у тимчасове користування свою автомашину, оформивши відповідну довіреність. Сторони домовилися, що машина буде повернена Груздеву на його першу вимогу. 16 травня 2020 р. Груздев у письмовій формі вимагав від Савельєва повернення машини, проте через два дні Груздев трагічно загинув. Його дружина знала про те, що машина не повернена Савельєвим, але відповідних вимог не заявила. 20 травня 2023 р. Савельєв за власною ініціативою повернув машину Груздеву, але через декілька днів заявив, що зробив це помилково, оскільки не знав, що строк позовної давності вже сплив. На цій підставі він запропонував вдову Груздеву передати йому машину, оскільки інакше він витребує її через суд. Груздев виконати прохання Савельєва відмовилася.

Як буде вирішено спір, якщо справа буде передана на розгляд суду?

2. Підготувати реферат (доповідь та презентацію) за одною із запропонованих тем:

- Припинення речових прав в умовах воєнного стану.

- Юридичні факти набуття речових прав: правочин, договір, спадкування, правоприємство.
- Припинення речових правовідносин: принципи та порядок.
- Правовий режим речових прав при зміні власника об'єкта.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Вивчаючи питання набуття та припинення речових прав, здобувачам слід звернути увагу на те, що усі підстави виникнення права власності можна поділити на первісні і похідні способи. До первісних способів належать такі, при яких право власності на річ виникає вперше або незалежно від права попереднього власника на цю річ. До них належать: виготовлення або створення нової речі (виробництво), переробка речі (специфікація), привласнення загальнодоступних дарів природи, знахідка, бездоглядні домашні тварини, скарб та інші безхазяйні речі, набуття права власності на рухому річ, від якої власник відмовився, набувальна давність, викуп пам'ятки історії та культури. До похідних способів належать такі, при яких набуття права власності у суб'єкта виникає внаслідок волевиявлення попереднього власника. При переході права власності відбувається правонаступництво, оскільки права на придбану річ внаслідок похідного способу такі, які вони були у попереднього власника. До похідних способів належать усі правочини, спрямовані на передачу майна у власність, спадкування, приватизація державного і комунального майна.

Підставами припинення права власності є юридичні факти (певні обставини), з якими закон пов'язує ліквідацію права власності взагалі або перехід його до іншої особи. При цьому одні й ті ж юридичні факти можуть одночасно бути підставами припинення права власності в однієї особи й підставами виникнення права власності в іншій. Наприклад, договір купівлі-продажу є підставою припинення права власності у продавця і підставою виникнення права власності у покупця. Відповідно до ст. 346 ЦК України право власності припиняється у разі: 1) відчуження власником свого майна; 2) відмова власника від права власності; 3) припинення права власності на майно, яке за

законом не може належати цій особі; 4) знищення майна; 5) викуп пам'яток історії та культури; 6) примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону; 7) звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; 8) реквізиції; 9) конфіскації; 10) припинення юридичної особи чи смерть власника; 9 11) визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Право власності може бути припинене в інших випадках, встановлених законом. Слід звернути увагу на те, що наведений перелік не є вичерпним. Згідно з ч.2 ст. 346 ЦК України право власності може бути припинене також у інших випадках, встановлених законом. До них належить, наприклад, придбання майна проти волі власника добросовісним набувачем (ст. 388 ЦК України), смерть власника (ст. 1216 ЦК України). Залежно від значення волі власника усі підстави припинення права власності можна поділити на дві групи:

- припинення права власності з волі власника;
- припинення права власності незалежно від волі власника. Припинення права власності з волі власника найчастіше відбувається внаслідок передачі цього права іншій особі на підставі правочинів (договорів купівлі-продажу, дарування тощо). Можливі також знищення речі власником (шляхом її споживання, перероблення в іншу річ, фізичної ліквідації) і безадресна відмова від права власності на майно (дерелікція).

Припинення права власності незалежно від волі власника може бути двох різновидів:

- припинення права власності з об'єктивних причин (загибель речі, загублення речі власником; сплив строку набувальної давності);
- припинення права власності внаслідок волевиявлення інших суб'єктів права (примусовий викуп майна, звернення стягнення на нього за зобов'язаннями власника, реквізиція, конфіскація тощо). При цьому слід дотримуватися положення Конституції: «Ніхто не може бути протиправне

позбавлений права власності» (ст. 41). Відчуження власником свого майна поряд зі знищенням речі внаслідок її споживання є однією з найтиповіших для приватного права підстав припинення права власності. У цьому разі власник шляхом свого волевиявлення реалізує правомочність розпорядження річчю, тобто визначає її подальшу юридичну долю. Як правило, волевиявлення власника, який відчужує право власності на річ (відчужувача), є узгодженим з волевиявленням іншої особи, вона передається у власність (набувача). Отже, юридичним фактом, що лежить в основі переходу права власності від відчужувача до набувача, є договір (ст. 626 ЦК України). Це означає, що відчуження права власності має відбуватися з дотриманням вимог, які висуваються до вчинення правочинів взагалі (ст.ст. 202-214 ЦК України) і договорів зокрема (ст.ст. 626-654 ЦК України). Специфічність відчуження власником свого майна полягає в тому, що один і той самий юридичний факт (договір) одночасно є підставою припинення права власності у однієї особи (відчужувача) і виникнення права власності у іншої (набувача). Оскільки договір є похідним (вторинним) способом набуття права власності на річ, то до набувача переходять не лише правомочності власника, а й відповідні обов'язки, пов'язані з правом власності на цю річ (обтяження сервітутами, заставою тощо).

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативні акти:

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Про іпотеку : закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : закон України від 01.07.2004 р. № 1952–IV. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

4. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

6. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Ченівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1101/1/Civil%27ne_Pravo.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
7. Цивільне право України : підручник : у 2 ч. / за ред. Р. Б. Шишки. Частина І. Загальна. Київ : Ліра-К, 2018. 736 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12445.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
8. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. В. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 976

Додаткова література:

9. Гудима М. М. Актуальні проблеми переходу речових прав на чужі речі в доктрині цивільного права. *Право і суспільство*. 2020. №1. С. 146–151. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/1_2020/part_1/24.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

10. Ільків О. В. Юридичний факт як підстава припинення речових прав на чужі речі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2021. Випуск 63. С. 147–151. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/28.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
11. Погребняк В. Я. Механізм виникнення права власності на новостворений об'єкт нерухомості: аналіз чинної нормативної моделі. *Форум права*. 2020. № 1. С. 67–74. URL: https://forumprava.pp.ua/files/067-074-2020-1-FP-Pohrebniak_10.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
12. Халабуденко О. А. Консенсуальна системи переходу права власності vs. система традиції: компроміс в модельних правилах європейського приватного права the DCFR. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 21. С. 70–77. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8780/70-77.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Харитоновна Т. Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Юридична література, 2016. 424 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13448/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A2.%D0%84.%20%D0%97%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%87%D1%83%D0%B6%D1%96%20%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96....pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.08.2023).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема 3. Об'єкти речових прав (2 години)

Питання для обговорення:

1. Земельна ділянка як об'єкт речових прав.
2. Житловий будинок як об'єкт речових прав.
3. Нежитлове приміщення як об'єкт речових прав.
4. Квартира як об'єкт права власності.
5. Нетипові об'єкти речових прав.

Практичні завдання:**1. Виконання письмових завдань (вирішення практичних задач):**

Сергій Царков одержав у спадщину житловий будинок, що вимагав капітального ремонту. Він зробив капітальний ремонт, перепланував будинок, прибудував до нього дві тераси (літню і зимову), провів у будинку нове технологічне опалення та встановив систему «розумний дім». Незабаром після закінчення робіт Роман Морозов пред'явив Царкову позов про визнання права власності на будинок і виселення його з будинку. В обґрунтування позову Морозов посилався на те, що у свій час він був незаконно притягнутий до кримінальної відповідальності та засуджений з конфіскацією майна, у тому числі й будинку. У період його відсутності органи місцевого самоврядування, у ведення яких перейшов будинок, продали його батьку Царкову Миколі. Зараз Роман Морозов цілком реабілітований і бажає оселитися у будинку. Своєю чергою, Царков позову не визнав. Він пояснив суду, що живе в будинку з дитячого віку, одержав будинок у спадщину, затратив на ремонт і добрий лад будинку усі свої заощадження та кредитні гроші й іншої площі для проживання не має. Що стосується Морозова, то він як реабілітований одержав від держави квартиру і будинок йому не потрібний. Квартиру Морозов приватизував.

Вирішить справу?

2. Підготувати реферат (доповідь та презентацію) за одною із запропонованих тем:

- Нерухоме майно як об'єкт речових прав: правовий режим та особливості здійснення.
- Рухоме майно як об'єкт культурної спадщини.
- Право власності на гроші.
- Право власності на окремі види транспортних засобів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Під час опрацювання матеріалу до теми здобувачам слід звернути увагу на те, що до особливостей окремих різновидів права власності належать: право власності на земельні ділянки та право власності на житло.

При вивченні даної теми здобувачам необхідно перш за все звернутися до конституційних норм, зокрема згадати положення статті 13 Конституції України, де зазначено, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу.

Таким чином, земля є специфічним об'єктом права власності.

Право власності на землю полягає в юридично закріпленій можливості особи володіти, користуватися і розпоряджатися земельною ділянкою на підставах і умовах, передбачених чинним законодавством. Право власності на земельну ділянку набувається і здійснюється відповідно до закону.

Через те, що у цивільному законодавстві використовуються поняття «земля» та «земельна ділянка», при розгляді даної теми здобувачі повинні орієнтуватися у відмінностях понять «земля» та «земельна ділянка». Різниця між ними полягає у тому, що «земля» є поняттям загальним і визначається здебільшого як об'єкт правової охорони та природне багатство, яке є важливою складовою національної безпеки держави. Земельні ділянки – це річ, яка може бути об'єктом цивільно-правових відносин.

Земельна ділянка – це частина земельної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. Право власності

на земельну ділянку поширюється на поверхневий (грунтовий) шар у межах цієї ділянки, на водні об'єкти, ліси, багаторічні насадження, які на ній знаходяться, а також на простір, що є над і під поверхнею ділянки, висотою та глибиною, які необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд (ст. 373 ЦК України). Власник має право використовувати земельну ділянку на свій розсуд відповідно до цільового призначення, а також усе, що міститься над і під поверхнею цієї ділянки, якщо інше не встановлено законом і не порушує прав інших осіб.

У цивільному законодавстві суб'єктами права власності на землю (земельну ділянку) є: фізичні та юридичні особи (на землі приватної власності); держава (на землі державної власності); територіальні громади (на землі комунальної власності).

При вивченні даної теми здобувачі повинні ознайомитися із нормами Земельного кодексу України, зокрема в частині підстав набуття права власності на землю (ст.ст. 81-91 ЗК України). Однак ці підстави та порядок набуття права власності на земельні ділянки диференціюють залежно від суб'єктів.

Окрім того, при вивченні цієї теми здобувачам рекомендується звернути особливу увагу на набуття права власності на землю (земельні ділянки) іноземцями та особами без громадянства, адже спектр можливостей щодо набуття права власності на земельні ділянки для цієї категорії суб'єктів є доволі звужений:

Іншим різновидом є право власності на житло. Право особи на житло полягає в її можливості мати у власності чи отримувати за договором найму з державного фонду житло, а також право користуватися житлом та вимагати від уповноважених органів реалізації цього права в повному обсязі.

При вивченні даної теми здобувачі повинні вивчити поняття «житла», «житлового будинку», «квартири», «садиби».

Житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше жиле приміщення, призначені та придатні для постійного або тимчасового проживання в них.

Житловим будинком є будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного у ній проживання.

Садибою є земельна ділянка разом з розташованими на ній житловим будинком, господарсько-побутовими будівлями, наземними та підземними комунікаціями, багаторічними насадженнями.

Квартирою є ізольоване помешкання в житловому будинку, призначене та придатне для постійного у ньому проживання.

Власник житлового будинку, квартири має право використовувати помешкання для власного проживання, проживання членів своєї сім'ї, інших осіб і не має права використовувати його для промислового виробництва. Він може на свій розсуд здійснювати ремонт і зміни у квартирі, наданій йому для використання як єдиного цілого, за умови, що ці зміни не призведуть до порушень прав власників інших квартир у багатоквартирному житловому будинку та не порушать санітарно-технічних вимог і правил експлуатації будинку.

Власники квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку (будинках) для забезпечення експлуатації такого будинку (будинків), користування квартирами та нежитловими приміщеннями та управління, утримання і використання спільного майна багатоквартирного будинку (будинків) можуть створювати об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (будинків).

Таке об'єднання є юридичною особою, що створюється та діє відповідно до закону та статуту.

Для підготовки до даної теми здобувачам необхідно ознайомитися із положеннями законів України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» та «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку».

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативні акти:

1. Про охорону культурної спадщини : закон України від 08.06.2000 р. № 1805–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Про оренду землі : закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Про ринок капіталу та організовані товарні ринки : закон України від 23.02.2006 р. № 3480–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта нерухомості : закон України від 02.02.2021 № 1174–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

6. Цивільне право України: підручник : у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Т. І. Львів : Новий Світ – 2000,2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

7. Цивільне право. Загальна частина : навч. посібник / за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

8. Мічурин Є. О. Ускладнення здійснення права власності. *Університетські наукові записки*. 2016. № 57. С. 56–63. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1504.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
9. Погребняк В. Я. Механізм виникнення права власності на новостворений об'єкт нерухомості: аналіз чинної нормативної моделі. *Форум права*. 2020. № 1. С. 67–74. URL: https://forumprava.pp.ua/files/067-074-2020-1-FP-Pohrebniak_10.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
10. Ткаченко В. Щодо особливостей виникнення права власності на об'єкти самочинного будівництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 80–84. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/15.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
11. Харитоновна Т. Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Юридична література, 2016. 424 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13448/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A2.%D0%84.%20%D0%97%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%87%D1%83%D0%B6%D1%96%20%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96....pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.08.2023).

12. Щипанова О. Механізм виникнення права власності на об'єкт закінчений будівництвом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 182–185. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2020/44.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

ТЕМА 4. Охорона та захист права власності та обмежених речових прав (2 години)

Питання для обговорення:

1. Загальні засади захисту речових прав.
2. Витребування майна власником з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов).
3. Вимога про усунення порушень, не пов'язані з позбавленням володіння (негаторний позов).
4. Позови про визнання права власності, про виключення майна з опису.
5. Засобу захисту, надані власнику, якщо його право порушене в результаті видання не відповідного законодавству акту державного органу чи органу місцевого самоврядування.
6. Позови про захист прав власника, що не є власником.
7. Інші способи цивільно-правового захисту речових прав.

Практичні завдання:

1. Виконання письмових завдань (вирішення практичних задач):

З квартири Сумарокова були викрадені облігації внутрішньої державної позики на велику суму і стародавній золотий портсигар. Серії та номери облігацій були в Сумарокова записані, а на портсигарі був вигравіюваний дарувальний напис і прізвище дідуся Сумарокова. Злодій Ревенко, що проникнув у квартиру Сумарокова, був затриманий. У нього була виявлена половина викрадених у Сумарокова облігацій, причому їхні серії та номери збіглися з

тими, які були записані в Сумарокова. Частину облігацій, викрадених у Сумарокова, Ревенко встиг продати сусіду по будинку по номінальній вартості, а частину передав своєму приятелю в рахунок погашення грошового боргу. У цих осіб облігації збереглися, але вони заявили, що Ревенко передав їм облігації відкрито і що ніяких підозр у тім, що цими облігаціями Ревенко володів незаконно, у них не було. Золотий портсигар, як було встановлено під час наслідку, Ревенко продав своєму знайомому Котляренко, а той, своєю чергою, подарував його своєму брату, у якого портсигар і був виявлений. Сумароков пред'явив позови до осіб, у володінні яких виявилися викрадені в нього облігації та портсигар.

Яке рішення прийме суд?

2. Підготувати реферат (доповідь та презентацію) за одною із запропонованих тем:

- Проблеми ефективності цивільно-правового захисту речових прав: аналіз судової практики.
- Порядок та способи захисту прав титульного володільця.
- Принципи захисту речових прав: правила та виключення.
- Міжнародний аспект цивільно-правового захисту речових прав.

3. Поточне тестування.

Приклади тестових завдань:

Який спосіб захисту порушеного переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності?

- А** Спонування до укладення договору купівлі-продажу із співвласником.
- Б** Розірвання договору купівлі-продажу.
- В** Визнання договору купівлі-продажу недійсним.
- Г** Переведення прав і обов'язків покупця на співвласника.

Який із способів захисту права власності є зобов'язально-правовим?

- А Кондикція.
- Б Віндикація.
- В Негаторний позов.
- Г Визнання права власності.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Готуючись до заняття здобувачу слід приділити увагу на тому, що захисту підлягають не тільки права і законні інтереси власників майна. У широкому розумінні має йтися про можливість захисту осіб, які є потенційними власниками, тобто у них зі зверненням до суду лише виникне право власності. Прикладом може служити позов про визнання права власності. Застосування механізмів захисту права власності використовується й для захисту прав невластників. Так само повинні захищатися права осіб, яким майно належить на договірних підставах, тобто які перебувають із власником майна у зобов'язальних правовідносинах. Це орендарі, зберігачі, застапоутримувачі тощо. Крім цього, ст. 395 ЦК передбачається можливість існування інших видів речових прав, як зазначених у ній, так і таких, що можуть встановлюватися іншими законами. Положення ст. 396 ЦК визначають для особи, яка має інше речове право на чуже майно, право на захист цього права, у тому числі й від власника майна, відповідно до положень глави 29 ЦК.

Найбільш ефективним і поширеним способом відновлення порушених прав та законних інтересів власника є судовий захист. Відповідачами за позовами про захист прав на речі можуть бути як незаконні володільці (добросовісні та недобросовісні), так і сторона за відповідним договором, а також особи, які заподіяли шкоду власнику. Захист може мати превентивний характер. Власник може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення іншою особою дій, які ще не порушили, але можуть порушити його право, або з вимогою про запобігання такому порушенню. Підставою для такого позову є передбачення

власником можливості порушення свого права власності у майбутньому, а не сам факт такого порушення.

Цивілістичною наукою визначено такі цивільно-правові способи захисту речових прав: а) речово-правові - ті, що спрямовані на захист речових прав та не пов'язані із якимись конкретними зобов'язаннями, а спрямовані на відновлення належних особі речових прав, або ж усунення перешкод чи сумнівів у використанні цих прав (віндикаційний позов, негаторний позов, позов про визнання права власності, вимога про виключення майна з-під арешту (вилучення майна з опису), визнання недійсним правового акта, що порушує право власності тощо); б) зобов'язально-правові - ті, що є певними видами зобов'язань та спрямовані, переважно, не на безпосереднє, а на побічне відновлення речового права, внаслідок виконання певного зобов'язання. Через це ми більше уваги приділимо саме речово-правовим способам захисту речових прав.

Під віндикаційним позовом слід розуміти вимогу неволодіючого власника чи особи, яка володіла цим майном на законних підставах (титульний володілець), до фактичного володільця про повернення утримуваного ним майна в натурі. Право на віндикацію належить власникові або титульному володільцеві, який втратив фактичне володіння річчю. Як відповідач виступатиме особа, яка фактично без належних підстав утримує майно. Предметом віндикації є вимога про повернення майна з незаконного володіння. Підставою віндикаційного позову є обставини, які підтверджують правомірність вимог позивача про повернення йому майна з незаконного чужого володіння. До умов пред'явлення віндикаційного позову належать такі: а) власник чи титульний володілець не повинен мати можливості здійснювати фактичне володіння над річчю; б) майно, яке хоче повернути колишній власник чи титульний володілець, збереглося в натурі та перебувало в фактичному володінні іншої особи; в) майно, яке підлягає віндикації, має бути індивідуально-визначеним; г) віндикаційний позов має недоговірний характер та спрямований на захист речових прав.

Негаторний позов - це вимога власника чи титульного володільця, до третіх осіб, про усунення перешкод у здійсненні повноважень з користування та розпорядження. Негаторний позов можливий лише у разі, якщо власник чи титульний володілець і третя особа не перебувають у зобов'язальних відносинах щодо спірної речі, а також якщо здійснене правопорушення не призвело до припинення суб'єктивного права власності чи іншого речового права. Як позивач у негаторному позові може виступати лише власник чи титульний володілець. Натомість відповідачем може бути третя особа, яка своїми протиправними діями створює перешкоди, що заважають нормальному здійсненню права власності чи іншого речового права. Предметом негаторного позову є вимога позивача про усунення порушень, що не пов'язані із залишенням володіння, а спрямовані на перешкоджання у здійсненні користування чи розпорядження. Підставою негаторного позову є обставини, якими зумовлено право позивача на користування та розпорядження майном, а також підтверджується те, що поведінка третьої особи створює перешкоди для здійснення цих повноважень. Причому неправомірність діянь відповідача презюмується.

Позов про визнання права власності чи іншого речового права - це позадоговірна вимога власника майна чи титульного володільця про визнання перед третіми особами факту належності позивачу права власності чи іншого речового права на оспорюване майно, що не поєднано з конкретною вимогою про повернення майна чи усунення інших перешкод, які не пов'язані із залишенням права володіння. Позивачем за цим договором є власник чи титульний володілець індивідуально-визначеного майна, права на яке оспорує або не визнає інша особа, а також у разі втрати нею документа, який засвідчує її право власності. Відповідачем за цим позовом буде третя особа, яка заявляє свої права, або та, що не заявляє свої права, проте не визнає за власником чи титульним володільцем цих прав. Предметом позову про визнання права власності чи іншого речового права є констатація факту належності позивачеві певного речового права на майно. Підставою позову є обставини, які підтверджують наявність у позивача відповідного речового права на річ.

Близьким до позову про визнання права власності чи іншого речового права є вимога про звільнення майна з-під арешту (про вилучення майна з опису). Вказані дії розглядають як форму забезпечення цивільного позову. Проте вони можуть суттєво обмежити правовий режим майна, що унеможливить повноцінну реалізацію відповідного речового права не тільки щодо його власника чи титульного володільця, а також і щодо інших осіб, які мають право оспорювати це обмеження. Тому цю вимогу пред'являють до органів, що вчинили таке обмеження. Визнання недійсним правового акту, що порушує право власності, дозволяє власникові чи титульному володільцеві майна звернутися до суду з вимогою про визнання незаконним та скасувати правовий акт органу державної влади або органу місцевого самоврядування, який не відповідає законіві та порушує права власника. Власник чи титульний володільець майна, права якого порушено внаслідок видання правового акту, має право вимагати відновлення того становища, що існувало до видання цього акту, а якщо це неможливо, то відшкодування майнової та моральної шкоди.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативні акти:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004%20#Text (дата звернення: 20.08.2023).
2. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : закон України від 22.11.1996 р. № 543/96–ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 р. № 2297–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій,

спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : закон України від 23.02.2023 № 2923–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

5. Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому : закон України від 15.08.2022 № 2518–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта нерухомості : закон України від 02.02.2021 № 1174–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
7. Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна : постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2023 № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
8. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
9. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Вищого спеціалізованого суду від 07.02.2014 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
10. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р.

№ 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

11. Харченко Г. Г. Речові права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 432 с.
12. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Ченівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1101/1/Civil%27ne_Pravo.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
13. Цивільне право України : підручник : у 2 ч. / за ред. Р. Б. Шишки. Частина I. Загальна. Київ : Ліра-К, 2018. 736 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12445.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

14. Антонюк О. Зміст принципу непорушності права власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 5–9. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/2.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
15. Джафарова В. Правова природа та особливості державної реєстрації речових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 31–37. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/2/6.pdf>. (дата звернення: 20.08.2023).
16. Корнеєва Є. М. Сучасні проблеми охорони об'єктів культурної спадщини в галузі архітектури. Матеріали 75-ї звіт. наук. конф. професорсько-викладацького складу і наук. працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова, (Одеса, 25–27 листоп. 2020 р.). – Одеса : Фенікс, 2020. С. 118-120. URL:

<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29663/1/118-120.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

17. Непомняца Ю. Реєстрація майнових прав як елемент системи захисту прав та інтересів власників. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. №2. С. 69–71. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34944/1/%D0%A0%D0%95%D0%84%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%9C%D0%90%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A5%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Пільков К. Способи захисту права власності на землю та інше нерухоме майно: критика «книжного володіння». *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 47–58. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/9.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

ТЕМА 5. Здійснення права власності фізичними та юридичними особами приватного права (2 години)

Питання для обговорення:

1. Поняття та види права приватної власності.
2. Виникнення та припинення права приватної власності фізичних осіб.
3. Спадкування фізичними особами.
4. Виникнення та припинення права приватної власності юридичних осіб.
5. Право приватної власності господарських товариств.
6. Право приватної власності кооперативів.
7. Право приватної власності об'єднань громадян та благодійних фондів.
8. Право приватної власності професійних спілок, релігійних організацій.

Практичні завдання:

1. **Виконання письмових завдань (вирішення практичних задач):**

Родина Дроздова, що складалася з п'яти осіб, проживала в приватному будинку, що належав старшим Дроздовим, які купили його відразу ж після одруження. Разом із Дроздовими проживала їхня донька з чоловіком і сином. За кілька місяців до смерті Дроздов склав заповіт, по якому усе своє майно заповідав онуку. Після смерті Дроздова онук, якому в той час виповнився 21 рік, вирішив відмовитися від спадщини, заповіданої йому дідом, на користь бабусі (Дроздової). Через три роки після смерті батька вмерла його донька, а через п'ять місяців після смерті доньки вмерла і Дроздова. Батько і син, онук Дроздової, не прийняли угоди з розділу майна, яке залишилося після смерті матері та бабусі. Батько вважав, що, відмовившись один раз від спадщини (будинку й іншого майна), син узагалі не мав права претендувати на те ж майно надалі. Син, навпроти, вважав, що його частка в будинку й іншій майні померлих повинна бути більше частки батька.

Батько і син звернулися до юриста з проханням пояснити їм чинні правила розділу спадщини.

Надайте правову консультацію.

2. Підготувати реферат (доповідь та презентацію) за одною із запропонованих тем:

- Розвиток права приватної власності від права Стародавнього Риму до сучасності.
- Особливості спадкування права приватної власності: проблемні питання судової практики.
- Правовий режим майна фізичної особи – підприємця.
- Право приватної власності юридичної особи приватного права.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Вивчаючи питання правового регулювання права приватної власності, здобувачам слід звернути увагу на те, що суб'єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи. Фізичні та юридичні особи можуть бути

власниками будь-якого майна, за винятком окремих його видів, які відповідно до закону не можуть їм належати. Склад, кількість та вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, не є обмеженими (ст. 325 ЦК України).

Деякі особливості має право приватної власності на землю. Тут законом може бути встановлено обмеження розміру земельної ділянки, яка може бути у власності фізичної та юридичної особи.

Ці особливості полягають у тому, що об'єктом права власності є не земля взагалі як фізичний об'єкт матеріального світу, а земельна ділянка як правова категорія з чітко окресленими межами. На відміну від інших об'єктів права власності, щодо яких власник має право здійснювати будь-які дії земельна ділянка має використовуватися лише відповідно до її цільового призначення, власник не повинен завдавати їй шкоди, знищувати чи псувати її під страхом застосування до нього санкцій.

Спадкове право являє собою сукупність цивільно-правових норм, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку зі спадкуванням. Відповідно до ст. 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Склад спадщини (обсяг прав та обов'язків спадкодавця), коло спадкоємців, виникнення права на спадкування та деякі інші важливі моменти пов'язані з часом відкриття спадщини. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця.

Спадкодавцем може бути лише фізична особа. Якщо йдеться про спадкування за заповітом, то спадкодавцем може виступати лише дієздатна особа, яка розуміє значення своїх дій і може ними керувати. Коло спадкоємців є значно ширшим. Відповідно до ст. 1222 ЦК України спадкоємцями можуть бути фізичні особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини, а також юридичні особи та інші учасники цивільних відносин – держава, територіальні громади тощо. Закон визначає випадки усунення спадкоємців від права на спадкування (ст. 1224 ЦК України).

Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. За своєю сутністю складання заповіту є одностороннім правочином – дією однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами (ч. 3 ст. 202 ЦК України).

Заповідач визначає зміст заповіту та його основні положення. Заповідач має право призначити коло спадкоємців, визначити обсяг спадщини, зробити заповідальний відказ, покласти на спадкоємців інші обов'язки, встановити у заповіті сервітути. Заповідач має також право скасувати або змінити заповіт. У цьому полягає свобода заповіту. Заповідач має право визначити обсяг спадщини і заповідати спадкоємцям усі свої права та обов'язки або їх частину.

Крім загальних, заповідач може зробити у заповіті особливі розпорядження. До них, зокрема, належать: заповідальний відказ (легат) (статті 1237-1239 ЦК України); покладення на спадкоємця деяких обов'язків (ст. 1240 ЦК України); визначення умов отримання спадщини (ст. 1242 ЦК України); підпризначення спадкоємця (ст. 1244 ЦК України); встановлення сервітуту (ст. 1246 ЦК України); призначення виконавця заповіту (ст. 1286 ЦК України).

Дійсність заповіту безпосередньо пов'язана з додержанням відповідних умов щодо його форми. Заповіт має бути складений письмово і посвідчений нотаріусом або іншою посадовою чи службовою особою, зазначеною у ЦК України (статті 1248, 1251, 1252).

Одним з основних положень спадкового права є таємниця заповіту. Лише спадкодавець має право доводити до відома спадкоємців або інших осіб відомості, які стосуються заповіту. Заповідач має право скласти один з видів звповідального розпорядження, передбаченого цивільним законодавством.

Спадкування за законом виникає лише у разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі не охоплення заповітом усієї спадщини. Спадкоємці одержують право на спадкування по чергово. ЦК України передбачає п'ять черг спадкоємців (статті 1261-1265). Відповідно до ст. 1259 ЦК України черговість може бути змінена.

Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її (ст. 1268 ЦК України). Прийняття спадщини та відмова від її прийняття – це односторонні правочини, в яких висловлюється воля однієї особи – спадкоємця. Не визнається прийняття спадщини з умовою чи застереженням.

Закон передбачає три способи прийняття спадщини (статті 1268-1269 ЦК України). Перший полягає у фактичному прийнятті спадщини спадкоємцем, який постійно проживав разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини. Другий спосіб прийняття спадщини стосується окремих категорій осіб, інтереси яких потребують підвищеного захисту. Третій спосіб прийняття спадщини стосується спадкоємців, які бажають прийняти спадщину і не належать до першої та другої категорії. Ці особи мають подати заяву про прийняття спадщини до нотаріальної контори (ст. 1269 ЦК України).

Спадкоємець, який прийняв спадщину, відповідає за боргами спадкодавця. Відповідно до ч. 1 ст. 1272 ЦК України спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості одержаного майна. Право на спадщину має бути оформлено за правилами, встановленому законом. Якщо майно становлять предмети звичайної домашнього вжитку, спадкоємці можуть вчинити фактичні дії щодо його прийняття. Право власності на нерухоме майно виникає у спадкоємця з моменту державної реєстрації цього майна (ст. 1299 ЦК України). Закон визначає строк, після спливу якого спадкоємці можуть отримати підтвердження своїх прав на спадкове майно. Згідно із ч. 1 ст. 1298 ЦК України свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення шести місяців з часу відкриття спадщини.

Як суб'єкти права власності, юридичні особи приватного права мають певні права щодо формування, володіння, використання та розпорядження майном, що залежать від організаційно-правової форми юридичної особи та прав її засновників, акціонерів або членів юридичної особи.

Водночас можна виокремити спільні закономірності, що характеризують право власності юридичних осіб: 1). Юридична особа є єдиним власником належного їй майна. Засновники (учасники) юридичної особи мають щодо її

майна лише зобов'язальні права, якщо йдеться про господарські товариства чи кооперативи, або взагалі не мають майнових прав, якщо йдеться про громадські об'єднання, релігійні організації, фонди тощо. 2). Власністю юридичної особи є майно, передане їй як вклад (внесок) засновниками (учасниками, членами), а також майно, вироблене і набуто юридичною особою на інших підставах у процесі діяльності. 3). Юридичні особи, як і інші власники, мають право здійснювати щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать і не порушують охоронювані законом інтереси інших осіб. Зміст права власності, межі та способи здійснення права власності юридичних осіб залежать від обсягу їх правоздатності. 4). Юридична особа набуває цивільних прав і бере на себе цивільні обов'язки через органи, що діють відповідно до закону, інших правових актів та установчих документів. Порядок призначення чи обрання органів юридичної особи визначається установчими документами. У передбачених законом випадках юридична особа може набувати цивільні права та брати на себе цивільні обов'язки через своїх учасників. 5). В установчих документах визначаються джерела формування майна юридичної особи, порядок розпорядження майном, розподілу прибутків, збитків тощо. 6). Юридичні особи відповідають за своїми зобов'язаннями всім належним їм майном. Засновник (учасник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями засновника (учасника), за винятками, передбаченими законодавством чи установчими документами юридичної особи.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативні акти:

1. Про свободу совісті та релігійні організації : закон України від 23.04.1991 р. № 987–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

2. Про господарські товариства : закон України від 19.09.1991 р. № 1576–ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Про сільськогосподарську кооперацію : закон України від 21.07.2020 р. № 819–ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Про політичні партії : закон України від 05.04.2001 р. № 2365–ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : закон України від 29.11.2001 р. № 2866–ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : закон України від 15.05.2003 р. № 755–ІV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
7. Про акціонерні товариства : закон України від 27.07.2023 р. № 2465–ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
8. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

9. Цивільне право України : підручник : у 2 ч. / за ред. Р. Б. Шишки. Частина І. Загальна. Київ : Ліра-К, 2018. 736 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12445.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
10. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. В. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 976 с. URL:

https://drive.google.com/file/d/1mlGMDQ8fo4DTd8Kn7It7_uauNTY-T4XG/view (дата звернення: 20.08.2023).

11. Цивільне право України: підручник : у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Т. І. Львів : Новий Світ – 2000,2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

12. Іваницький А. М. Правова природа майна юридичних осіб у розумінні статті 1 першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29 (68). № 2. С. 25–29. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/2_2018/8.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
13. Парасюк В. М., Парасюк М. В., Правовий зв'язок організаційно-правової форми юридичної особи з особливостями її цивільно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми відчизняної юриспруденції*. 2021. № 1. С. 50–55. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2021/13.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
14. Право приватної власності на житло та його обмеження : монографія / І. В. Лисенко, А. М. Лисенко, К. В. Скиданов, Л. В. Перевалова. Київ : ДП «Вид. Дім «Персонал», 2018. 180 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/pravo_privat_vlasn.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

15. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. Р. Б. Шишки. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016, 216 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Shyshka-Spadkove.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
16. Юркевич Ю. До розмежування статусу юридичних осіб (їх об'єднань) публічного та приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 1. С. 46–50. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/01/8.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

ТЕМА 6. Здійснення речових прав юридичними особами публічного права (2 години)

Питання для обговорення:

1. Поняття права державної власності. Виникнення та припинення права державної власності.
2. Суб'єкти та об'єкти права державної власності.
3. Особливості здійснення права державної власності.
4. Правовий режим майна державного підприємства та державної установи.
5. Поняття та особливості права комунальної власності. Виникнення та припинення права комунальної власності.
6. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності.
7. Особливості здійснення права комунальної власності.
8. Правовий статус майна комунальних підприємств та установ.

Практичні завдання:

1. Виконання письмових завдань (вирішення практичних задач):

У приморському відділенні Ощадбанку у м. Одеса, в зв'язку з пожежою, яку причинила блискавка, були знищені гроші. Адміністрація Ощадбанку відмовилась повернути гроші вкладникам.

Захистити інтереси вкладників.

2. Підготувати реферат (доповідь та презентацію) за одною із запропонованих тем:

- Концепція та основні принципи права державної власності: аналіз теоретичних підходів.
- Суб'єкти управління державним майном.
- Приватизація та денаціоналізація: правові аспекти відчуження на набуття майна у державну власність.
- Здійснення права комунальної власності: управління майном та відповідальність.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Під час опрацювання матеріалу до теми здобувачу слід звернути увагу на те, що державною власністю є майно, що забезпечує діяльність Президента України, Кабінету Міністрів України та утворюваних ними органів. Отже, у державній власності юридичне може бути будь-яке майно, у тому числі й таке, що не може перебувати у власності інших суб'єктів. Зокрема, Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 р. У ст. 142 Конституції України записано, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Однак повніший перелік об'єктів права комунальної власності дано у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997р., згідно зі ст. 60 якого «територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства,

установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження».

Управління державним майном не є єдиною формою реалізації здійснення державою правомочностей власника. Інститут управління державною власністю не завжди забезпечує її використання безпосередньо за призначенням. Виробничо-комерційна, соціально-культурна та управлінська діяльність державних юридичних осіб забезпечується за допомогою так званого інституту права повного господарського відання та права оперативного управління, який визначає правовий режим майна державних підприємств, установ та інших організацій.

Значні особливості у визначенні змісту правомочностей власника та їх здійсненні притаманні комунальній власності. Відповідно до ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні Ради. В інших статтях закону (статті 17, 18, 25, 60 та ін.) ці права конкретизовано. Серед них, зокрема: прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів комунальної власності; розв'язання питань про придбання у встановленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого у встановленому порядку розірвано або визнано недійсним, про створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади; прийняття рішень про передачу іншим органам окремих

повноважень щодо управління комунальним майном відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативні акти:

1. Про приватизацію державного житлового фонду : закон України від 19.06.1992 р. № 2482–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21.05.1997 № 280/97–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : закон України від 03.03.1998 р. № 147/98–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Про управління об'єктами державної власності : закон України 21.09.2006 р. № 185–V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Про приватизацію державного і комунального майна : закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19/#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Про оренду державного та комунального майна : закон України від 03.10.2019 № 157–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

7. Харченко Г. Г. Речові права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 432 с.
8. Цивільне право України: підручник : у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Т. І. Львів : Новий Світ – 2000,2014. 444 с. URL:

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

9. Цивільне право. Загальна частина : навч. посібник / за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

10. Борсук Н. Я. Стадії управління комунальною власністю: проблеми законодавства та судової практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Випуск 46. Том 1. С. 114–117. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.46-1.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
11. Дем'янчук І. Р. Підстави набуття права власності територіальною громадою. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 189–193. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/41.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
12. Іванюта В. В. Структура державної власності як об'єкту державного управління в сучасних економічних умовах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/31.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
13. Кушнерук Д. В. Правова природа та особливості права державної власності. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 1. С. 44–48. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_1/10.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
14. Москалюк Н. Б. Теоретичні та практичні проблеми права державної власності та його реалізації : монографія. Тернопіль : ВПЦ «Економічна

думка ТНЕУ», 2020. 352 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42201/1/Moskaluk.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

15. Скляренко І. Поняття, ознаки та види комунальної власності як виду публічного майна. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Випуск 2 (18). С. 77–82. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35228/1/%D0%A1%D0%BA%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%86..pdf> (дата звернення: 10.05.2023).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

ТЕМА 7. Право спільної часткової власності. Право спільної сумісної власності (2 години)

Питання для обговорення:

1. Поняття права спільної власності та її види.
2. Поняття, підстави виникнення права спільної часткової власності.
3. Порядок здійснення права спільної часткової власності.
4. Порядок визначення, розділу, виділу і відчуження частки у праві спільної часткової власності.
5. Поняття і підстави виникнення права спільної сумісної власності.
6. Порядок здійснення права спільної сумісної власності.
7. Особливості права спільної сумісної власності подружжя.
8. Припинення права спільної власності.

Практичні завдання:

1. Виконання письмових завдань (вирішення практичних задач):

Брати Ткачуки Сергій та Андрій після смерті батька стали співвласниками житлового будинку вартістю 900 тис. грн. Між ними виник спір з приводу розподілу витрат на його утримання. Згідно із заповітом Сергію повинна була

відійти $\frac{1}{3}$ будинку, а Андрій – $\frac{2}{3}$. На думку Андрія, у такій самій пропорції мали бути розподілені та витрати. З погляду Сергія такий розподіл був несправедливим, оскільки Андрій, якому фактично належала більша частина, здавав одну кімнату з терасою в оренду та одержував додаткові доходи. Сергій вважав, що брат має нести більшу частину витрат на будинок і наполягав, що він повинен сплачувати $\frac{1}{5}$ витрат з утримання будинку, а його брат Андрій – $\frac{4}{5}$.

Як має бути вирішено спір?

2. Підготувати реферат (доповідь та презентацію) за одною із запропонованих тем:

- Спільна сумісна власність у сімейному праві: правовий режим та проблеми захисту інтересів сторін.
- Управління спільною частковою власністю: конфлікти та путі вирішення спорів.
- Виникнення та припинення спільної часткової власності.
- Спільна сумісна власність та господарська діяльність: особливості регулювання та відповідальності.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Готуючись до заняття здобувачам слід зосередити увагу на тому, що характерними ознаками спільної власності є множинність суб'єктів та єдність об'єкта. ЦК України закріплює вказані ознаки в ч. 1 ст. 355: «Майно, що є власністю двох або більше осіб (співвласників) належить їм на праві спільної власності (спільне майно)».

Право спільної власності можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. В об'єктивному значенні право спільної власності є сукупністю правових норм, що регулюють належність спільного майна одночасно двом і більше особам. У суб'єктивному значенні право спільної власності – це право двох і більше осіб здійснювати правомочності володіння, користування та розпорядження спільним майном.

Суб'єктами спільної часткової власності можуть бути громадяни та юридичні особи, а якщо об'єктом є земельна ділянка територіальної громади – відповідно районні та обласні ради (частини 2, 3 ст. 86 ЗК України). Суб'єктами спільної сумісної власності на землю можуть бути лише громадяни (ч. 1 ст. 89 ЗК України). Множинність суб'єктів (співвласників) спільної власності зумовлює істотні особливості цього виду права власності, необхідність спеціального правового регулювання для узгодження поведінки учасників.

Право спільної часткової власності. Спільна часткова власність може виникати на підставі прямої вказівки закону, за згодою сторін, на підставі рішення суду, прийняття спадщини кількома особами на підставі закону чи заповіту.

Розмір часток у праві власності може бути рівним або нерівним. Згідно з частинами 1, 2 ст. 357 ЦК України частки у праві спільної часткової власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено законом або правочином. Якщо розмір часток у праві спільної власності не визначений законом чи правочином, він визначається з урахуванням вкладу у придбання (виготовлення, спорудження) майна кожного зі співвласників. Таким чином, множинність суб'єктів права спільної часткової власності не виключає можливості самостійного здійснення кожним з них правомочностей власника: володіння, користування, розпорядження відповідною часткою майна, розмір якої зумовлений ідеальною часткою у праві власності. Проте така самостійність обмежується у разі здійснення володіння та користування – згодою співвласників, а у разі розпорядження – переважним правом купівлі частки іншими співвласниками.

Переважне право купівлі встановлено в цивільному законодавстві з метою захисту прав та законних інтересів інших співвласників, оскільки їм не байдуже хто займе місце співвласника, який вибуває.

Спільна сумісна власність – це вид спільної власності у якій частки заздалегідь не визначені. Вона передбачає право декількох осіб володіти, користуватися, розпоряджатися належним їм майном за взаємною згодою як

одним цілим. Частки учасників визначаються при припиненні спільної сумісної власності, тобто при поділі або виділі з неї.

Спільна сумісна власність характеризується тим, що її учасники разом володіють і користуються майном (будинком, квартирою, земельною ділянкою, сукупністю речей тощо). Для розпорядження необхідна згода всіх співвласників, яка в одних випадках визначається, а в інших – повинна бути висловлена у певній передбаченій законом формі. Так, згода учасників має бути висловлена письмово і нотаріально посвідчена, якщо стосовно спільного майна укладається правочин, що потребує нотаріального посвідчення та державної реєстрації (п. 2 ст. 364 ЦК України).

У випадку поділу спільної сумісної власності передбачається, що частки співвласників є рівними, якщо інше не передбачено законом, угодою сторін або рішенням суду. Порядок поділу спільної сумісної власності та виділу з неї частки визначений правилами, встановленими у ЦК України щодо часткової власності (ст. 362 ЦК України).

Спільна сумісна власність може бути створена, у випадках, передбачених законом: статтями 60, 175 СК України, ст. 8 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду», статтями 19, 20 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», ст. 89 ЗК України.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативні акти:

1. Про практику застосування законодавства про житлово-будівельні кооперативи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.09.1987 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-87#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Про практику розгляду судами цивільних справ, пов'язаних з діяльністю гаражно-будівельних кооперативів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.06.1991 р. № 5. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-91#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

3. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на жилий будинок : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.10.1991 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Про застосування судами деяких норм Кодексу про шлюб та сім'ю України : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.1998 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016700-98#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
7. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Вищого спеціалізованого суду від 07.02.2014 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

8. Цивільне право України : підручник : у 2 ч. / за ред. Р. Б. Шишки. Частина I. Загальна. Київ : Ліра-К, 2018. 736 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12445.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

9. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. В. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 976 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1mlGMDQ8fo4DTd8Kn7It7_uauNTY-T4XG/view (дата звернення: 20.08.2023).
10. Цивільне право України: підручник : у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Т. І. Львів : Новий Світ – 2000,2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

11. Лозовий А. Правовий режим спільної власності на нерухоме майно. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 6 (10). С. 138–143. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/31.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
12. Павлова А. Поняття та правова природа розподілу майна подружжя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Випуск 74. Випуск 1. С. 198–202. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/03/34.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Сімейне право : підручник / за ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко. Харків, 2016. 512 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3e06bd34-df92-438c-a3c6-151d0cf9ffc3/content> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. Р. Б. Шишки. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016, 216 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Shyshka-Spadkove.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

15. Тачковська О. В. Правовий режим спільної власності подружжя. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 138–141. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/34.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

ТЕМА 8. Обмежені речові права (2 години)

Питання для обговорення:

1. Поняття та загальна характеристика обмежених речових прав.
2. Право володіння.
3. Сервітут.
4. Емфітевзис.
5. Суперфіцій.
6. Інші види речових прав на чуже майно.

Практичні завдання:

1. Виконання письмових завдань (заповнити таблицю):

Назва Обмеженого Речового Права	Підстави виникнення ОРП	Підстави припинення ОРП	Суб'єкти ОРП	Об'єкти ОРП	Порядок Захисту ОРП	Способи захисту ОРП
Право володіння						
Сервітут						
Емфітевзис						
Суперфіцій						
Оренда						

Інші види ОРП						
...						
...						
...						

2. Підготувати реферат (доповідь та презентацію) за одною із запропонованих тем:

- Договір оренди та інші договори, що обмежують право власності на майно.
- Обтяження речових прав: зalog, утримання, передача в користування.
- Відшкодування та компенсація за використання чужих речей.
- Обмежені речові права: від Стародавнього Риму до сучасності.

3. Поточне тестування.

Приклади тестових завдань:

Юридичні підстави припинення сервітуту :

- А** Невикористання сервітуту протягом трьох років.
- Б** Невикористання сервітуту протягом одного року.
- В** Невикористання сервітуту протягом двох років.
- Г** Відчуження майна, щодо якого встановлено сервітут.

На кого покладається обов'язок здійснювати поточний ремонт житла, переданого у найм (оренду)?

- А** На наймодавця, якщо інше не встановлено договором.
- Б** На наймача, якщо псування житла сталося з його вини.
- В** На наймача, якщо інше не встановлено договором.
- Г** На орендодавця, якщо інше не встановлено законом або договором.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Досліджуючи тему, здобувачу треба звернути увагу на те, що поняття «речові права на чуже майно» охоплює такі види цих прав: 1) право володіння; 2) право користування (сервітут); 3) право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис); 4) право забудови земельної ділянки (суперфіцій).

При вивченні даної теми здобувачі повинні знати, що законом можуть бути встановлені й інші речові права на чуже майно. Наприклад, Цивільний кодекс України передбачає речово-правові способи забезпечення виконання зобов'язань – заставу та притримання. За цими способами у заставоутримувача та кредитора, який притримував річ боржника, також виникають певні права на чужу річ. Можуть виникати й інші речові права на чужі речі відповідно до чинного цивільного законодавства України. Тому особа, яка має речове право на чуже майно, має право на його захист, у тому числі й від власника майна (гл. 29 ЦК України).

Право володіння як речове право виникає на підставі договору з власником або особою, якій майно було передано власником, а також на інших підставах, встановлених законом. Тому володільцем чужого майна є особа, яка фактично тримає його в себе. Зазначене майно може належати одночасно двом або більше особам.

Володіння може бути законним та незаконним. Законне володіння має спиратись на будь-яку правову підставу (юридичний титул), і його наявність презюмується. Незаконне володіння не спирається на жоден юридичний титул. Незаконне володіння поділяють на добросовісне (якщо володілець не знав та не повинен був знати, що здійснює незаконне володіння) та недобросовісне (якщо володілець знав чи повинен був знати, що здійснює незаконне володіння). Значення цієї диференціації полягає у розподілі між власником та незаконним володільцем доходів та збитків з утримання зазначеного майна, а також у разі набуття майна за набувальною давністю. Окрім цього, недобросовісний володілець зобов'язаний негайно повернути майно особі, яка має на нього право

власності або інше право відповідно до умов договору або закону, або яка є добросовісним володільцем цього майна.

У разі невиконання недобросовісним володільцем цього обов'язку зацікавлена особа має право пред'явити позов про витребування цього майна.

У житті людей, особливо у їх підприємницькій та іншій господарській діяльності, складаються такі ситуації, за яких виникає потреба скористатися чужими речами чи майном.

Право користування чужим майном (сервітут) може бути встановлено договором, законом, заповітом або рішенням суду щодо земельної ділянки та інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб (особистий сервітут).

Земельний сервітут - це право власника чи землекористувача земельної ділянки на обмежене відплатне чи безвідплатне користування чужою земельною ділянкою. Встановлення земельного сервітуту не веде до позбавлення власника земельної ділянки, щодо якої встановлено земельний сервітут права володіння, користування та розпорядження нею.

Емфітевзис як право користування чужою земельною ділянкою полягає у тому, що воно виникає за договором між власником земельної ділянки та особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Його може бути надано фізичним та юридичним особам на підставі відповідного рішення органів державної влади, які мають право надавати земельні ділянки у користування на умовах, визначених земельним законодавством. Зазначене право може бути відчужено і передано за правилами спадкування. Договір про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб укладається на визначений строк або безстроково.

Власник земельної ділянки має право надати її в користування іншій особі для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель (суперфіцій). Таке право виникає на підставі договору або заповіту. Його може бути відчужено землекористувачем або передано за

правилами спадкування та встановлено на визначений або на невизначений строк.

Література, рекомендована до вивчення теми:

Нормативні акти:

1. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042%20#Text (дата звернення: 20.08.2023).
2. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
3. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
5. Про іпотеку : закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : закон України від 01.07.2004 р. № 1952–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта нерухомості : закон України від 02.02.2021 № 1174–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література:

8. Харченко Г. Г. Речові права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 432 с.
9. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Ченівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1101/1/Civil%27ne_Pravo.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
10. Цивільне право України : підручник : у 2 ч. / за ред. Р. Б. Шишки. Частина I. Загальна. Київ : Ліра-К, 2018. 736 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12445.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література:

11. Майка Н. В. Речові права на чуже майно та їх правова природа за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2015. № 14. Том 2. С. 47–49. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc14/part_2/15.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
12. Слома В. Сервітут як вид речових прав на чуже майно. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 2. С. 123–126. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8593/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%20%D0%92..pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Харитонova Т. Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Юридична література, 2016. 424 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13448/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A2.%D0%84.%20%D0%97%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%87%D1%83%D0%B6%D>

[1%96%20%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96....pdf?sequence=1&isAllowed=y](#) (дата звернення: 20.08.2023).

14. Харченко Г. Поділ речових прав у доктрині цивільного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 73–78. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/13.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
15. Шахназарян К. Е. Питання проблеми систематизації прав на чужі речі за законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2017. Випуск 24. С. 27–30. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9138/27-30.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.08.2023).

4. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

1. Поняття власності та права власності.
2. Повноваження з володіння, користування і розпорядження.
3. Здійснення права власності та його межі.
4. Первісні способи набуття права власності.
5. Похідні способи набуття права власності.
6. Набуття права власності на новостворене майно.
7. Привласнення загальнодоступних дарів природи.
8. Набувальна давність як підстава набуття права власності.
9. Набуття права власності на новостворене майно та об'єкти незавершеного будівництва.
10. Набуття права власності на перероблену річ.
11. Виникнення права власності за договором.
12. Виникнення права власності внаслідок успадкування майна.
13. Набуття права власності у разі приватизації.
14. Способи припинення права власності.
15. Припинення права власності з волі власника.
16. Припинення права власності всупереч волі власника.
17. Момент виникнення та припинення права власності.
18. Відмова власника від права власності.
19. Викуп пам'яток історії та культури.
20. Викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю.
21. Звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника.
22. Реквізиція.
23. Конфіскація.
24. Види права власності за Цивільним кодексом України.
25. Право приватної власності. Суб'єкти права приватної власності. Підстави набуття права приватної власності.

26. Право спільної власності. Поняття і види права спільної власності.
27. Право спільної часткової власності.
28. Право спільної сумісної власності.
29. Право державної власності. Суб'єкти та об'єкти права державної власності.
30. Право комунальної власності. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності.
31. Визначення часток у праві спільної часткової власності.
32. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності.
33. Момент переходу частки у праві спільної часткової власності за договором.
34. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників.
35. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності.
36. Поділ майна, що є у спільній частковій власності.
37. Земельна ділянка як об'єкт права власності. Особливості набуття, здійснення та припинення права власності на земельну ділянку.
38. Житловий будинок як об'єкт права власності. Набуття права власності на житловий будинок в порядку індивідуального будівництва.
39. Садиба як об'єкт права власності.
40. Квартира як об'єкт права власності.
41. Приватизація квартир: способи та порядок приватизації, оформлення прав на приватизовану квартиру.
42. Викуп квартир: порядок викупу та оформлення прав на викуплену квартиру.
43. Правове регулювання утримання майна в багатоквартирних житлових будинках.
44. Поняття і зміст права державної власності.
45. Поняття і зміст права комунальної власності.
46. Поняття приватизації. Способи приватизації. Порядок приватизації

47. Види речових прав на чуже майно.
48. Виникнення та припинення права володіння чужим майном.
49. Право користування чужим майном.
50. Сервітут. Зміст сервітуту. Припинення сервітуту.
51. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
52. Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзису).
53. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).
54. Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцію).
55. Поняття та способи захисту права власності.
56. Речово-правові способи захисту права власності.
57. Віндикаційний позов як спосіб захисту права власності.
58. Негаторний позов як спосіб захисту права власності.
59. Право власника на витребування майна із чужого незаконного володіння.
60. Право власника на витребування майна від добросовісного набувача.

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Методичні рекомендації щодо вирішення письмових завдань (вирішення практичних задач):

Перш, ніж приступити до розв'язання задачі, необхідно визначити, яких цивільно-правових відносин вона стосується, вивчити відповідну навчально-методичну літературу, необхідні нормативно-правові акти. Відповіді на поставлені в задачі питання повинні бути повними та обґрунтованими. Необхідно не лише вказати на можливі порушення норм чинного законодавства, а й визначити наслідки такого порушення і засоби захисту порушених прав. При цьому варто посилатися на конкретні норми нормативно-правових актів.

Під час розв'язання задач здобувачі мають керуватися наведеним нижче алгоритмом. Вирішення правового спору здійснюється в три етапи: I етап – з'ясувальна частина; II етап – підготовча частина; III етап – письмова частина.

Перший етап – з'ясувальна частина, полягає у такому:

- з'ясування спірних обставин або тих, що порушують права чи інтереси осіб;
- кваліфікація всіх обставин відповідно до норм чинного законодавства;
- попереднє вирішення проблеми відповідно до чинного законодавства.

Другий етап – підготовча частина, складається з таких дій:

- встановлення порядку захисту порушених прав чи інтересів;
- встановлення форми захисту;
- перевірка дотримання строку позовної давності;
- визначення винної особи та особи, яка має право на звернення;
- визначення підвідомчості спору.

Третій етап – письмова частина, полягає у викладенні розв'язання. Письмова відповідь має містити:

- вказівку на суть порушеного права чи інтересу, у тому числі наводяться необхідні розрахунки (якщо умова задачі дозволяє це зробити);
- мотивування власної позиції (при викладенні суті спору є обов'язковим), тобто посилання на нормативно-правові акти, які регулюють спірні відносини та вирішують спір по суті;
- загальний висновок, який подається наприкінці відповіді.

**Методичні рекомендації щодо вирішення письмових завдань
(заповнення таблиці):**

Вивчаючи Тему 8, здобувачу пропонується заповнити відповідну таблицю. Виконання такої роботи має ціллю закріплення матеріалу щодо основних положень обмежених речових прав.

Здобувачу пропонується поділити роботу щодо заповнення таблиці на три етапи: I етап – з'ясувальна частина; II етап – підготовча частина; III етап – письмова частина.

Перший етап – з'ясувальна частина, полягає у такому:

- з'ясування об'єкту предмету дослідження,
- класифікація предметів дослідження відповідно до норм чинного законодавства;
- ознайомлення з нормативно-правовими актами, основною та додатковою літературою, рекомендованою до вивчення Теми 8.

Другий етап – підготовча частина, складається з таких дій:

- встановлення підстав виникнення обмежених речових прав;
- встановлення підстав припинення обмежених речових прав;
- визначення суб'єктів обмежених речових прав ;
- визначення об'єктів обмежених речових прав
- визначення порядку захисту обмежених речових прав;
- визначення способів захисту обмежених речових прав.

Третій етап – письмова частина, полягає у заповненні таблиці.

Методичні рекомендації щодо підготовки презентації:

1. На титульному слайді вказують тему доповіді, ПІ автора (здобувача).
2. Вимоги до змісту презентації:
  - відповідність змісту презентації поставленим цілям і завданням;
  - дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту;
  - стислість і лаконічність викладу, максимальна інформативність тексту;
  - горизонтальне розташування інформації на слайді, бажано форматувати текст за шириною.
3. Вимоги до тексту:
  - текст виразно видно на тлі слайда, використання контрастних кольорів для фону і тексту;
  - кегль шрифту повинен бути не менше 24;
  - використання шрифтів не більше 1-2-х варіантів шрифту;
  - кожен слайд має відображати одну думку;
  - текст має містити прості речення;
  - заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні положення слайду.
4. Вимоги до дизайну:
  - використання єдиного стилю оформлення;
  - використання для фону слайда психологічно комфортних тонів;
  - фон повинен бути елементом заднього (другого) плану: виділяти, відтіняти, підкреслювати інформацію, розміщену на слайді, але не затуляти її;
  - доцільність використання анімаційних ефектів;
  - усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

Методичні рекомендації щодо проведення поточного тестування:

На поточне тестування пропонуються 10 тестів закритої форми. Завдання здобувача – вибрати вірний варіант відповіді, використовуючи знання, отримані під час вивчення відповідної теми навчальної дисципліни (Тема 4, Тема 8).

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
- Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 4
- Виконання письмових завдань	від 0 до 4
- Захист рефератів: доповідь та презентація	від 0 до 4
- Поточне тестування за темами	від 0 до 2

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не бере участі у практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не ставить питання, не зацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильні відповіді на запитання, демонструє незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	1 бал	Здобувач демонструє пасивну роботу на практичних заняттях; допускає суттєві помилки під час відповідей на запитання; демонструє фрагментарні знання понятійного апарату і літературних джерел.
	2 бали	Здобувач іноді бере участь у практичному занятті; ставить питання; допускає помилки під час відповідей на запитання; демонструє базові знання понятійного апарату і літературних джерел;

		демонструє незадовільне вміння публічно представляти матеріал.
	3 бали	Здобувач бере участь у практичному занятті; виступає і ставить питання; допускає незначні помилки під час відповідей на запитання, бере участь в обговоренні проблемних питань, іноді наводить приклади, демонструє знання понятійного апарату і основних літературних джерел; здатний публічно представити основний матеріал.
	4 бали	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на запитання; бере активну участь в обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; здатний публічно представити матеріал.
Виконання письмових завдань	0 балів	Здобувач не виконав письмове завдання.
	1 бал	Здобувач виконав письмове завдання, але допустив суттєві помилки; відсутні сформовані уміння та навички.
	2 бали	Здобувач виконав письмове завдання, але допустив багато помилок; здобувач демонструє фрагментарні знання предмету вивчення і дослідження, має ускладнення щодо виділення суттєвих його ознак,

		виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.
	3 бали	Здобувач виконав письмове завдання, але допустив помилки; здобувач демонструє базові знання предмету вивчення, описує суттєві його ознаки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки і формулює висновки; використовує набуті теоретичні знання під час аналізу практичного матеріалу; демонструє знання змісту відповідних нормативно-правових актів.
	4 бали	Здобувач виконав письмове завдання без помилок; здобувач виявляє самостійність у підборі, аналізі та узагальненні відповідної статистичної та аналітичної інформації; із розглянутої проблеми робить чіткі вірні висновки; демонструє творчий підхід, розгорнуте, цікаве бачення проблеми, яке відрізняється власними роздумами, висновками; окрім рекомендованої літератури, використовує додаткову, демонструє знання відповідних нормативно-правових актів.
Підготовка реферату за значеною темою	0 балів	Не зараховуються реферати, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	1 бал	Доповідь та презентація виконані самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки (або вони взагалі відсутні), тема не розкрита, робота не відповідає вимогам.
	2	Реферат виконано самостійно, оформлення

	бали	<p>відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита із незначними прогалинами, інформація у презентації подана з посиланням на джерела, однак вони оформлені із помилками.</p>
	3 бали	<p>Реферат виконано самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми із зазначенням невирішених раніше аспектів, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані самостійні висновки, тема загалом розкрита, інформація у презентації подана із використанням самостійно розроблених схем, малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.</p>
	4 бали	<p>Реферат виконано самостійно та оригінально, оформлення відповідає вимогам, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом;</p>

		у висновку сформульовані самостійні ґрунтовні судження, підкріплені фактичними доказами та розрахунками, інформація на слайдах подана переважно схематично із використанням самостійно розроблених малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.
Поточне тестування	0 балів	Тестування не виконано.
	0,2 бали	Відповідь на запитання тесту вірна.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за результатами поточного, періодичного та підсумкового контролю

Теми практичних занять	Кількість балів за вид роботи	Разом балів
<i>Змістовий модуль 1. Загальні положення про речові права. Захист речових прав</i>		
ТЕМА 1. Загальні положення про речові права 2 години	0–4 (опитування) 0–4 (виконання письмових завдань) 0–4 (реферат)	0–12
ТЕМА 2. Набуття та припинення речових прав 2 години	0–4 (опитування) 0–4 (виконання письмових завдань) 0–4 (реферат)	0–12

ТЕМА 3. Здійснення речових прав на окремі види майна 2 години	0–4 (опитування) 0–4 (виконання письмових завдань) 0–4 (реферат)	0–12
ТЕМА 4. Захист речових прав 2 години	0–4 (опитування) 0–4 (виконання письмових завдань) 0–4 (реферат) 0–2 (поточне тестування)	0–14
<i>Змістовий модуль 2. Форми і види права власності. Речові права на чуже майно</i>		
ТЕМА 5. Право приватної власності 2 години	0–4 (опитування) 0–4 (виконання письмових завдань) 0–4 (реферат)	0–12
ТЕМА 6. Право державної власності, право комунальної власності 2 години	0–4 (опитування) 0–4 (виконання письмових завдань) 0–4 (реферат)	0–12
ТЕМА 7. Право спільної власності 2 години	0–4 (опитування) 0–4 (виконання письмових завдань) 0–4 (реферат)	0–12
ТЕМА 8. Речові права на чуже майно 2 години	0–4 (опитування) 0–4 (виконання письмових завдань) 0–4 (реферат) 0–2 (поточне тестування)	0–14

Разом сума балів	0–100
-------------------------	--------------

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний та періодичний контроль (очна форма)								Сума балів 0–100
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	
0–12	0–12	0–12	0–14	0–12	0–12	0–12	0–14	

T1, T2 ... T8 – теми практичних занять

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
		зараховано
90–100	A	зараховано
85–89	B	
75–84	C	
70–74	D	
60–69	E	
35–59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Оцінка за національною шкалою	100 бальна шкала / Оцінка ECTS	Теоретична підготовка	Практична підготовка
Зараховано	90–100 / A	Здобувач у повному обсязі володіє навчальним	Здобувач може аргументовано

		<p>матеріалом, вільно, розгорнуто, обґрунтовано та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей. Здобувач демонструє чітке знання відповідних категорій, їх змісту, розуміння їх взаємозв'язку, правильно формулює тлумачення відповідних понять, демонструє знання змісту передбачених програмою нормативно-правових актів, робить самостійні висновки. Здобувач вміє виявляти причинно-наслідкові зв'язки, самостійно знаходити додаткову інформацію та використовувати її для реалізації поставлених завдань, вільно використовує нові інформаційні технології.</p>	<p>обрати раціональний спосіб виконання практичних завдань, виконує практичні завдання не передбачені навчальною програмою, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, проявляє творчий підхід до виконання завдань.</p>
Зараховано	85–89 / В	<p>Здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій, самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає неточності, які не є суттєвими для характеристики предмету питання та не впливають істотно на загальну характеристику того чи іншого явища (поняття).</p>	<p>Здобувач має стійкі навички виконання практичних завдань, правильно вирішує більшість практичних завдань.</p>

	75–84 / С	Здобувач виявляє загалом високий рівень знань щодо всієї програми навчальної дисципліни, на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій, але не вміє самостійно аналізувати деякі питання, не повністю переконливо аргументувати свої відповіді, допускає незначні неточності.	Здобувач за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою навчальної дисципліни.
Зараховано	70–74 / D	Здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків. Здобувач знає основні поняття навчального матеріалу, але має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого та під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків та формулювання висновків.	Здобувач має елементарні навички виконання практичних завдань, правильно вирішує лише половину практичних завдань.
	60–69 / E	Здобувач не повною мірою розуміє предмет навчальної дисципліни, наявні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей, назв та змісту нормативно-правових актів. Здобувач надає нечіткі характеристики відповідних явищ, викладає свої думки з істотним порушенням логіки подання матеріалу.	Здобувач може використовувати знання лише в стандартних практичних ситуаціях, має нестійкі навички виконання практичних завдань, робить багато суттєвих помилок.
Не зараховано з обов'язковим повторним	35–59 / FX	Здобувач неправильно розкриває сутність базових питань навчальної дисципліни, допускає суттєві	Здобувач здатний виконати лише окремі практичні завдання за

вивченням дисципліни		змістовні помилки, володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно, безсистемне виокремлює випадкові ознаки вивченого, не вміє сформулювати свою думку та викласти її в логічній послідовності, робити узагальнення та висновки.	допомогою викладача. У здобувача відсутні сформовані уміння та навички.
Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	0–34 / F	Здобувач не знає основних положень навчальної дисципліни, не володіє навчальним матеріалом.	Здобувач виконує лише елементи практичних завдань, погребує постійної допомоги викладача.

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Міжнародні нормативні акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004%20#Text (дата звернення: 20.08.2023).
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042%20#Text (дата звернення: 20.08.2023).

Закони

3. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768–ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

5. Сімейний кодекс України : закон України від 10.01.2002 р. № 2947–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
6. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
7. Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
8. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
9. Про свободу совісті та релігійні організації : закон України від 23.04.1991 р. № 987–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
10. Про господарські товариства : закон України від 19.09.1991 р. № 1576–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
11. Про приватизацію державного житлового фонду : закон України від 19.06.1992 р. № 2482–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
12. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : закон України від 22.11.1996 р. № 543/96–ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21.05.1997 № 280/97–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

14. Про сільськогосподарську кооперацію : закон України від 21.07.2020 р. № 819–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
15. Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності : закон України від 03.03.1998 р. № 147/98–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
16. Про охорону культурної спадщини : закон України від 08.06.2000 р. № 1805–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
17. Про оренду землі : закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
18. Про політичні партії : закон України від 05.04.2001 р. № 2365–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
19. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : закон України від 29.11.2001 р. № 2866–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
20. Про особисте селянське господарство : закон України від 15.05.2003 р. № 742–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
21. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : закон України від 15.05.2003 р. № 755–IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
22. Про іпотеку : закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

23. Про фермерське господарство : закон України від 19.06.2003 р. № 973-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
24. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
25. Про ринок капіталу та організовані товарні ринки : закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
26. Про управління об'єктами державної власності : закон України 21.09.2006 р. № 185-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
27. Про акціонерні товариства : закон України від 27.07.2023 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
28. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності : закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
29. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
30. Про громадські об'єднання : закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
31. Про благодійну діяльність та благодійні організації : закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

32. Про ліцензування видів господарської діяльності : закон України від 02.03.2015 р. № 222–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
33. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : закон України від 14.05.2015 р. № 417–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
34. Про приватизацію державного і комунального майна : закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19/#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
35. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : закон України від 06.02.2018 р. № 2275–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
36. Про оренду державного та комунального майна : закон України від 03.10.2019 № 157–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
37. Про особливості припинення державних підприємств за рішенням Фонду державного майна України : закон України від 11.04.2023 № 3037–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3037-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
38. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об’єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : закон України від 23.02.2023 № 2923–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

39. Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому : закон України від 15.08.2022 № 2518–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
40. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо єдиної правової долі земельної ділянки та розміщеного на ній об'єкта нерухомості : закон України від 02.02.2021 № 1174–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Підзаконні нормативні акти

41. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
42. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
43. Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених : постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-94-%D0%BF%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
44. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
45. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно–правових актів та набрання ними чинності : указ Президента України від 10.06.1997 р. №

503/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97%20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

46. Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна : постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2023 № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Акти органів судової влади

47. Про практику застосування законодавства про житлово-будівельні кооперативи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 08.09.1987 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-87#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
48. Про практику розгляду судами цивільних справ, пов'язаних з діяльністю гаражно-будівельних кооперативів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28.06.1991 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-91#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
49. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на жилий будинок : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.10.1991 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
50. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
51. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової шкоди) : постанова Пленуму Верховного Суду України від від 31.03.1995 р. № 4. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

52. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення : постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
53. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.1995 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
54. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
55. Про застосування судами деяких норм Кодексу про шлюб та сім'ю України : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.1998 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016700-98#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
56. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
57. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : Постанова Вищого спеціалізованого суду від 07.02.2014 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

Основна література

58. Харченко Г. Г. Речові права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 432 с.

59. Цивільне право (загальна частина) : навч. посібник / О. В. Кіріяк, Ю. П. Пацурківський, М. М. Гудима-Підвербецька. Чернівці : Ченівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1101/1/Civil%27ne_Pravo.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
60. Цивільне право України : підручник : у 2 ч. / за ред. Р. Б. Шишки. Частина I. Загальна. Київ : Ліра-К, 2018. 736 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12445.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
61. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. В. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 976 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1mlGMDQ8fo4DTd8Kn7It7_uauNTY-T4XG/view (дата звернення: 20.08.2023).
62. Цивільне право України: підручник : у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Т. I. Львів : Новий Світ – 2000,2014. 444 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/452/1/%D0%9A%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%A0%20%D0%A6%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%A0%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%9E%D0%9C%201.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
63. Цивільне право. Загальна частина : навч. посібник / за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева. Харків : ХНУВС, 2022. 332 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/662f44cb-425d-4830-8697-364752bad5a0/content> (дата звернення: 20.08.2023).

Додаткова література

64. Антонюк О. Зміст принципу непорушності права власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 5–9. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/2.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

65. Борсук Н. Я. Стадії управління комунальною власністю: проблеми законодавства та судової практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Випуск 46. Том 1. С. 114–117. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.46-1.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
66. Гудима М. М. Актуальні проблеми переходу речових прав на чужі речі в доктрині цивільного права. *Право і суспільство*. 2020. №1. С. 146–151. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/1_2020/part_1/24.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
67. Дем'янчук І. Р. Підстави набуття права власності територіальною громадою. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 189–193. URL: http://lsej.org.ua/11_2022/41.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
68. Джафарова В. Правова природа та особливості державної реєстрації речових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 31–37. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/2/6.pdf>. (дата звернення: 20.08.2023).
69. Іваницький А. М. Правова природа майна юридичних осіб у розумінні статті 1 першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29 (68). № 2. С. 25–29. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/2_2018/8.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
70. Іванюта В. В. Структура державної власності як об'єкту державного управління в сучасних економічних умовах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/31.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
71. Ільків О. В. Юридичний факт як підстава припинення речових прав на чужі речі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія :

- Право. 2021. Випуск 63. С. 147–151. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/28.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
72. Корнеєва Є. М. Сучасні проблеми охорони об'єктів культурної спадщини в галузі архітектури. Матеріали 75-ї звіт. наук. конф. професорсько-викладацького складу і наук. працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова, (Одеса, 25–27 листоп. 2020 р.). – Одеса : Фенікс, 2020. С. 118-120. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29663/1/118-120.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
73. Кушнерук Д. В. Правова природа та особливості права державної власності. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Том 1. С. 44–48. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_1/10.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
74. Лозовий А. Правовий режим спільної власності на нерухоме майно. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 6 (10). С. 138–143. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/31.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
75. Майданик Р. А. Переосмислення речового права в сучасних умовах. *Речове право: пріоритети та перспективи*. Матеріали Київських правових читань. Київ, 22 березня 2019 року / відп. ред. Р. А. Майданик. Київ : Алерта, 2019. С. 9–32. URL: https://www.researchgate.net/publication/336659018_Recove_pravo_prioriteti_t_a_perspektivi_Materiali_Kiivskih_pravovih_citan_Kiiv_22_berezna_2019_roku_R_A_Majdanik_A_M_Romanuk_ta_in_vidp_red_R_A_Majdanik_K_Alerta_2019_266_s_Property_Law_Priorities_and (дата звернення: 20.08.2023).
76. Майка Н. В. Речові права на чуже майно та їх правова природа за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2015. № 14. Том 2. С. 47–49. URL:

http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc14/part_2/15.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

77. Мічурин Є. О. Ускладнення здійснення права власності. *Університетські наукові записки*. 2016. № 57. С. 56–63. URL: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1504.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
78. Мічурин Є. О. Абсолютні та відносні цивільні права. *Форум права*. 2018. № 1. С. 81–87. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/081-087-2018-1-----13-.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
79. Москалюк Н. Б. Теоретичні та практичні проблеми права державної власності та його реалізації : монографія. Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2020. 352 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42201/1/Moskaluk.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
80. Непомняца Ю. Реєстрація майнових прав як елемент системи захисту прав та інтересів власників. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. №2. С. 69–71. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34944/1/%D0%A0%D0%95%D0%84%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%9C%D0%90%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A5%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
81. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Є. О. Харитоновна. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12646> (дата звернення: 20.08.2023).
82. Основи римського цивільного права : навч. посібник / І. Г. Козуб, М. І. Боднарук. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 488 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/532/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%B1%20%D0%86.%D0%93.%2C%20%D0%91%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%BA%20%D0%9C.%D0%86.%20%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8>

[20%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%28%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%29%2C%202020.pdf](#) (дата звернення: 20.08.2023).

83. Павлова А. Поняття та правова природа розподілу майна подружжя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2023. Випуск 74. Випуск 1. С. 198–202. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/03/34.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
84. Парасюк В. М., Парасюк М. В., Правовий зв'язок організаційно-правової форми юридичної особи з особливостями її цивільно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми відчизняної юриспруденції*. 2021. № 1. С. 50–55. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2021/13.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
85. Пільков К. Способи захисту права власності на землю та інше нерухоме майно: критика «книжного володіння». *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 47–58. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/9.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
86. Погребняк В. Я. Механізм виникнення права власності на новостворений об'єкт нерухомості: аналіз чинної нормативної моделі. *Форум права*. 2020. № 1. С. 67–74. URL: https://forumprava.pp.ua/files/067-074-2020-1-FP-Pohrebniak_10.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
87. Право приватної власності на житло та його обмеження : монографія / І. В. Лисенко, А. М. Лисенко, К. В. Скиданов, Л. В. Перевалова. Київ : ДП «Вид. Дім «Персонал», 2018. 180 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/pravo_privat_vlasn.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

88. Сімейне право : підручник / за ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко. Харків, 2016. С. 512 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3e06bd34-df92-438c-a3c6-151d0cf9ffc3/content> (дата звернення: 20.08.2023).
89. Склярєнко І. Поняття, ознаки та види комунальної власності як виду публічного майна. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Випуск 2 (18). С. 77–82. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35228/1/%D0%A1%D0%BA%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%86..pdf> (дата звернення: 10.05.2023).
90. Слома В. Сервітут як вид речових прав на чуже майно. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Випуск 2. С. 123–126. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8593/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%20%D0%92..pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
91. Спадкове право в Україні: навч. посібник / за заг. ред. Р. Б. Шишки. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016, 216 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_pravo/Shyshka-Spadkove.pdf (дата звернення: 20.08.2023).
92. Тачковська О. В. Правовий режим спільної власності подружжя. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 138–141. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/34.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
93. Ткаченко В. Щодо особливостей виникнення права власності на об'єкти самочинного будівництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 80–84. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/15.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
94. Халабуденко О. А. Консенсуальна системи переходу права власності vs. система традиції: компроміс в модельних правилах європейського приватного права the DCFR. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 21. С. 70–77.

URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8780/70-77.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.08.2023).

95. Харитонova Т. Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Юридична література, 2016. 424 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13448/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A2.%D0%84.%20%D0%97%D0%B4%D1%96%D0%B9%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%87%D1%83%D0%B6%D1%96%20%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96....pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.08.2023).
96. Харченко Г. Перехід речових прав за договором (каузальна та абстрактна моделі). *Цивільне право і процес*. 2019. № 1. С. 45–49. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/9.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
97. Харченко Г. Поділ речових прав у доктрині цивільного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 73–78. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/13.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
98. Шахназарян К. Е. Питання проблеми систематизації прав на чужі речі за законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2017. Випуск 24. С. 27–30. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9138/27-30.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 20.08.2023).
99. Щипанова О. Механізм виникнення права власності на об'єкт закінчений будівництвом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 182–185. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2020/44.pdf (дата звернення: 20.08.2023).

100. Юркевич Ю. До розмежування статусу юридичних осіб (їх об'єднань) публічного та приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 1. С. 46–50. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/01/8.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).

8. ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Єдиний державний реєстр судових рішень : <https://reyestr.court.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Верховного Суду : <https://supreme.court.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Верховної Ради України : <https://www.rada.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України : <http://kmu.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Конституційного Суду України : <https://ccu.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Міністерства юстиції України : <https://minjust.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Нотаріальної палати України: <https://npu.ua/>
8. Офіційний сайт Президента України : <https://www.president.gov.ua/>
9. Офіційний сайт судової влади України : <https://court.gov.ua/>
10. Офіційний сайт Фонду державного майна України :
<https://www.spfu.gov.ua/>
11. Пошуковий сервіс «Національні інформаційні системи» –
<https://nais.gov.ua/>
12. Пошуково-аналітичний портал «Суд на долоні» : <https://comp.com.ua/>
13. Сайт Європейського Суду з прав людини : <https://www.echr.coe.int/home>
14. Сайт наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова : <http://lib.onu.edu.ua/>
15. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського :
<http://www.nbu.gov.ua/>
16. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру «Опендатабот» : <https://opendatabot.ua/>
17. Система пошуку та аналізу судової практики «Правосуд» :
<https://pravosud.com.ua/>
18. Юридичний інтернет ресурс «Протокол» : <https://protocol.ua/>
19. HUDOC. European Court of Human Rights : <https://hudoc.echr.coe.int>

Навчальне видання

РЕЧОВЕ ПРАВО

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
очної форми навчання спеціальності 081 «Право»

Електронне практичне видання

Укладач

Корнесва Євгенія Михайлівна

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифтів Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з
програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 1,2 МБ.

Кафедра цивільно-правових дисциплін
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058